

Erikoiskirjastojen neuvoston jäsenten näkemyksiä Kansalliskirjaston palveluista

Kysely

Erikoiskirjastojen neuvoston jäsenille lähetettiin sähköpostitse Kansalliskirjaston keskitettyjen palvelujen käyttöä koskeva tiedustelu. Kyselyn kohteena olivat kansalliset tietokannat, verkkoaineistojen hankinta, kirjasto-ohjelmistot, yhteistilasto ja kansalliskirjaston koordinoitavat. Haluttiin tietää, käyttäkö palvelua tai suunnittelee käyttöä, mikä mahdollisesti estää käyttöä. Kysyttiin myös mitä muita palveluja toivottaisiin.

Vastaukset

Monet kyselyyn vastanneet kiittivät palautusviestissään Kansalliskirjaston toimintaa ja palveluita. Erityisesti FinELib on saanut lyhyessä ajassa paljon aikaan. Palvelu on parantunut paljon. Kansallisiin tietokantoihin haluttaisiin mukaan, jos se vain olisi ilman mainittavia kustannuksia mahdollista. Eräs kirjasto harmittelee, että Arto ei ole sen käytettävissä ja mainitsee toimittavansa eurooppalaiseen kansainvälistä politiikkaa ja ulkopoliittikkaa käsittelevään tietokantaan kirjastoon saapuvista aikakauslehdistä artikkeliviitteet..

Tietokannat

Linda: hakukäyttö 22, kopioluettelointi 6, tuotanto 3; suunnittelee 3
Arto: hakukäyttö 17, kopioluettelointi 5, tuotanto 4
Fennica: hakukäyttö 16, kopioluettelointi 5
Manda: hakukäyttö 11, kopioluettelointi 1
Viola: hakukäyttö 5, kopioluettelointi 1

Erikoiskirjastojen ryhmä on erittäin innostunut kansallisten tietokantojen käyttäjä. Oman kirjaston kokoelmat ovat usein pienet ja kaikki verkosta saatava tieto käytettävissä olevasta tiedosta on hyödyksi. Ongelmana on käytön maksullisuus. Tässä yhteydessä tuotiin esiin myös Varastokirjaston Vaari-tietokanta erinomaisena palveluna.

Toivotaan siis, että Linda, Arto, Manda, Viola saadaan kaikkien maksuttomaan käyttöön.

Kati-tietokantaan tallennettujen kokoomateosten artikkelit tulisi viedä Arto-tietokantaan.

FinELib

Sopimus on 20 vastanneella kirjastolla suoraan ja yhdellä Valtioneuvoston kautta.

FinELibin tiedotusta kiitettiin. Se on kohentunut kovasti. Kaikki haluaisivat käyttää palvelua, mutta palvelun ja aineistojen hinta on esteenä. Kaivataan yhteisluetteloa eri kirjastoihin hankituista elektronisista lehdistä. Moni sopimuksen omaava toivoi joustavampia sopimusmalleja ja joustavampaa mahdollisuutta valita aineistoja sekä piti aineistojen ja palvelujen hintaa käytön esteenä. Halutaan maksaa vain siitä, mitä tarvitaan. Erillinen verkkosivu testattavien aineistojen kommentteja varten olisi tarpeen. FinELib-palveluja käyttävät tutkimuslaitoskirjastot haluavat saada FinELibin palvelumaksut pois ja yhteistä rahoitusta kanavoituna ko. toimintaan. Toivotaan, että FinELib toimittaa verkkoon sopimusmalleja.

FinELib kokee erikoiskirjastojen ryhmän hankalaksi, koska sopimuskumppaneina on jokainen kirjasto erikseen ei kirjastoryhmää. Erikoiskirjastojen neuvosto voi toimia neuvottelukumppanina ryhdyttäessä kehittämään erikoiskirjastoille soveltuvia sopimusratkaisuja ja etsimään sopimuskumppaneita.

Kirjastojärjestelmät

Voyager: 5 käytössä,	3 suunnitellee
Nelli: -	8 suunnittelee
DOMS	3 suunnittelee

Voyager-kirjastojärjestelmä on liian suuri ja hintava monelle erikoiskirjastolle. Kansalliskirjastolta toivotaan aktiivista otetta Voyagerin ja muiden kirjastojärjestelmien yhteensopivuuden (esim. luettelointitiedot) kehittämistyössä.

Nelli-portaali kiinnostaa. Yleisesti kaikki kirjastotyypit kattava yhteisportaali nähdään tärkeänä. Todetaan, että Nelliä samoin kuin muidenkin keskitettyjen palvelujen suunnittelusta ja kehittämisestä on ollut vaikea saada tietoa. Ei tiedetä, miten sovellus toimii kirjaston teknisessä ympäristössä ja onko siitä erikoiskirjastoille hyötyä. Kirjastot eivät osaa varautua Nellin ja muiden käyttöönoton edellyttämiin teknisiin ratkaisuihin. Hankaloittava tekijä on myös hinnoittelu. Erikoiskirjastokentän kattava yhteinen hintapooli on hankala. Miten se jyvitetään kirjastojen kesken?

DOMS kiinnostaa muutamaa kirjastoa. Senkin toimintamahdollisuuksista, yhteensopivuudesta erilaisiin teknisiin ympäristöihin ja hinnoista kaivataan tietoa.

Yhteistilastoon osallistuminen

11 osallistuu, 1 suunnittelee.

Yhteistilastoa pidetään hyödyllisenä jo oman kirjastonkin kannalta. Ongelmia tuottavat tilastoitavat asiat. Osa kysymyksistä on monille erikoiskirjastoille mahdottomia vastattaviksi. Olisi tärkeää säilyttää vapaus karia vastattavien kohteiden määrää. Yhteistilaston kehittämistyössä erikoiskirjastot haluavat olla jatkossakin mukana.

Kansalliskirjasto kirjastoverkon koordinoija, kehittäjä, kouluttaja, tiedotuksesta ja standardoinnista vastaaja

Tätä kohtaa kommentoineet nostivat esiin Kansalliskirjastoa korkeamman tahon eli *kokonaisvastuun tieteen tietohuollosta*. Pääsy tietoon on jokaisen perusoikeus. Osaamisen yhteiskunnassa on huolehdittava siitä, että eri ammateissa ja eri tutkimuslaitoksessa ja muissa organisaatioissa toimivat saavat käyttöönsä tarpeellisen uuden tiedon. Tietohuollon ja kirjastojen yhteistyön kehittämiseksi on välttämätöntä luoda hallinnonalat ylittävät menettelytavat ja saada kokonaisvaltainen kirjasto- ja informaatiopalvelujen suunnittelu ja kehittäminen.

Tieteen tietohuollon kokonaisuutena tulee saada yksi vastuutaho. Tieteen tietohuolto soveltuisi hyvin opetusministeriön vastuualueeseen ja sille tulisi ohjata keskitetysti varoja tähän tarkoitukseen.

Erikoiskirjastot haluavat olla vaikuttamassa Kansalliskirjaston ja muiden kirjastoryhmien kanssa kirjastoverkon palvelujen kehittämisessä ja suunnittelussa kaikilla tasoilla. Kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteiden ja visioiden rakentaminen on tehtävä yhteistyönä. Kirjastoverkon voimat tulee koota korkeimman päätöksenteon taakse.

Erikoiskirjastojen kentän koordinoitakin on nähtävä osana kansallista vastuuta ja kehittämistyötä. Laajan, heterogeenisen erikoiskirjastojen kentän koordinointiin ei millään yksittäisellä kirjastolla ole resursseja.

Koordinointi soveltuu Kansalliskirjastolle. Se on nähtävä osana kansallista vastuuta ja kehittämistyötä ja siten keskitetysti rahoitettuna.

Mikä hillitsee palvelujen käyttöä?

Kansalliskirjaston tuottamien keskitettyjen palvelujen käytön esteet ovat tulleet esiin jo aiempien kysymysten vastauksissa. Suurimpia esteitä ovat:

- erikoiskirjastojen kirjastojärjestelmien ja Voyagerin yhteensopimattomuus
- taloudelliset mahdollisuudet (kuvattu sanoilla hinta, kustannukset, rahojen/resurssien niukkuus/rajallisuus,
- hankkeista ei saa tietoa riittävän ajoissa

Mitä muita palveluja, mitä enemmän?

Erikoiskirjastot toivovat mm. seuraavia parannuksia ja laajennuksia palveluihin:

- yhteisen tekijän- ja sopimusasioita kirjastoille selvittelevän konsultin palvelut
- laajempaa tiedotusta/keskustelufoorumia kirjastosovelluksien teknisestä kehityksestä yleisesti ja eteenpäin katsoen; ei vain tiedotusta käytössä olevien ohjelmien ongelmien ratkaisusta
- oma vastuuhenkilö Kansalliskirjastoon erikoiskirjastojen asioita varten

- Kansalliskirjaston omien visioiden esittelyn tilalle/oheen yhdessä tehtyjä asiakkaiden tarpeiden kartoituksia ja toisiaan täydentävien palvelujen kehittämistä/rakentamista projekteissa, seminaareissa, koulutuspäivillä
- yhteistyötä palvelukäytäntöjen suunnitteluun: Kansalliskirjaston tehtävä koordinoida, ei myydä
- kansalliset tietokannat maksutta kaikkien käyttöön
- erikoiskirjastojen yhteisiä monihakupalveluita, jotka tavallinen kirjastonkäyttäjä löytää helposti
- Kansalliskirjastoon asiantuntija eri kirjastojärjestelmien kehittämiseen kansallisiin tietokantoihin yhteensopivaksi
- julkaisemiseen liittyviä palveluita
- koulutusta monipuolisemmilta ja konkreettisemmilta aloilta (suunnittelu, luettelointi)
- verkkoon neuvontaa, ohjeita, malleja, tukipalveluja kollegoista erillään olevalle yksintyöskentelijälle
- lisää yhteisjärjestelmien käyttökoulutusta
- osatessaan asiakkaan tulee saada toimiva versio, ei pilottia

FinELibiin liittyvää

- FinELib-aineistojen arkistointi ja vanhan aineiston jakelu tarvittaessa Kansalliskirjaston vastuulle
- FinELib-aineistojen rahoitus saatava ratkaistua niin, että se ei estä tutkijoiden ja ammatissa toimivien mahdollisuutta saada tasavertaisesti tietoa
- FinELibistä tarvitaan lisää koulutusta, käyttöoppaita
- FinELibin tulisi tarjota mahdollisuus rajattuun aihepiiriin liittyviin tilauksiin, ei koko pakettia
- FinELib-hinnat alemmiksi vain oman organisaation henkilöstöä palveleville kirjastoille

Kyselyyn vastanneet

Erikoiskirjastojen neuvostoon kuuluu 40 jäsentä ja heistä 27 vastasi kyselyyn. Samaan aikaan sattunut sähköpostivirus todennäköisesti karsi vastauksia. Neuvostolla ei ole kattavaa tietoa jäsentensä rahoituskanavista eikä hallinnollisista yhteyksistä. Myöskään kyselyn yhteydessä ei asiaa kartoitettu.

Erikoiskirjastojen määrittäminen on hankalaa. Seuraava luonnehdinta ja ryhmittäminen on alustava. Voinee sanoa, että erikoiskirjastoja ovat kaikki

muut kuin yleiset kirjastot, yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja muiden koulujen kirjastot.

Erikoiskirjastoja voi ryhmittää rahavirran ja hallinnollisen yhteenkuuluvuuden mukaan. Hallinnonaloittainen ryhmittely on vaikeaa, koska yhteydet ministeriöihin ovat monien kohdalla heikot. Julkisen hallinnon piiriin monet erikoiskirjastot kuitenkin kuuluvat. Kirjastoja pitävät yllä

- eri ministeriöt ja niiden alaiset **tutkimuslaitokset ja virastot**
- Eduskunta, Suomen Pankki, korkeimmat oikeudet, Kansaneläkelaitos
- oikeuslaitoksen yksiköt
- valtion liiketoimintaorganisaatiot,
- urheilu- ja maanpuolustusjärjestöt,
- sivistys-, terveys-, ja sosiaalijärjestöt,
- työmarkkina- ja ammattiorganisaatiot.

Ministeriöiden kirjasto/tietopalveluyksiköitä lukuun ottamatta

Erikoiskirjastojen neuvoston jäsenenä on nykyisellään yksi tai kaksi kirjastoa kustakin ryhmästä. Kirjastoja on useimmissa ryhmissä kuitenkin useampia.

Selvitykseen osallistuneet kirjastot vaikuttavat

- opetusministeriön (5),
- kauppaja- ja teollisuusministeriön (2),
- viestintä- ja liikenneministeriön (2),
- ulkoministeriön (1),
- oikeusministeriön (1),
- sosiaali- ja terveysministeriön (1),
- ympäristöministeriön (1),
- maa- ja metsätalousministeriön (1) ja
- valtiovarainministeriön (1) hallinnonaloilta
- Eduskunnan, Suomen Pankin ja Kelan kirjastot (3)
- eri alojen organisaatioiden, liitojen tai säätiöiden kirjastoja (9) (mm. SKS, Ulkopoliittinen instituutti, Suomen kuntaliitto, Kuurojen liitto).

Yllättäen maan eri puolilla sairaaloissa toimivat kirjastot – sairaalakirjastot – ilmaisivat myös kiinnostuksensa kansalliskirjaston keskitettyihin palveluihin, vaikka eivät ole neuvoston jäseniä. Eivät ole mukana vastauksissa.

Erikoiskirjastoja voidaan ryhmittää myös toiminnan sisällön – kohderyhmän- mukaan. Selkeäpiirteinen ryhmä ovat eri hallinnonaloilla toimivat tutkimuslaitosten kirjastot.

Opetusministeriön hallinnonalalla toimivat arkistolaitoksen ja museotoimen kirjastot muodostavat toiminnallisesti yhteneväisen ryhmän ja niillä on oma koordinoiva organisaatio.

Muiden ryhmien kirjastoilla on yhteisiä piirteitä vähemmän, mutta kaikki tarjoavat monipuolisia kirjasto- ja informaatiopalveluita ja ovat tärkeä lenkki tieteellisen ja asiantiedon välityksessä. Yhteistyö kansalliskirjaston kanssa on mielekästä ja tarpeellista.

Erikoiskirjastojen asiakaskunta koostuu kirjaston kehysorganisaation toimialueesta: joku tutkimusala, ammatti, harrastus, fyysinen ominaisuus yms. Muutaman kirjaston asiakaskunta kattaa myös kaikki kansalaiset työympäristöstä riippumatta. Erikoiskirjastot vastaavat yliopisto- ja koulumaailman ulkopuolella toimivien koulutettujen ammatti-ihmistien tietopalveluista ja osaamisen kehittämisestä.